

UNIwersytet Jagielloński

W Krakowie

Wydział Filologiczny

Luca Palmarini

**Streszczenie rozprawy doktorskiej**

Po tytule

**Leksykografia dwujęzyczna włosko-polska i polsko-włoska  
w latach 1856-1946**

pod kierunkiem

dr. hab. Romana Sosnowskiego

Kraków, czerwiec 2016

## STRESZCZENIE

Niniejsza praca ma na celu opisanie dwujęzycznej włosko-polskiej, polsko-włoskiej leksykografii od początku jej rozwoju, tj. od roku 1856, aż do roku 1946, który z kolei stanowił przełom w zakresie działalności leksykograficznej.

Badaniu historyczno-leksykograficznemu w szczególności poddane zostały trzy słowniki oraz ich twórcy: pierwszy, opublikowany w dwóch oddzielnych tomach między 1856 a 1857 rokiem, zatytułowanych odpowiednio *Dokładny Słownik włosko-polski* i *Dokładny słownik polsko-włoski*. Opracował je Erazm Rykaczewski, polski intelektualista zmuszony do emigracji. Drugi słownik, z 1860 roku, opublikowany w dwóch tomach zatytułowanych odpowiednio *Podręczny słownik włosko-polski* i *Podręczny słownik polsko-włoski*, został opracowany przez Ignacego Płaskowskiego, polskiego szlachcica z Guberni Płockiej będącej wówczas pod zaborem rosyjskim. Trzeci dwujęzyczny włosko-polski słownik ukazał się dopiero w 1913 r. Opracował go Włoch mieszkający w Polsce, Fortunato Giannini, wykładowca języka włoskiego na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Słownik ten cieszył się sporym zainteresowaniem wydawniczym w pierwszej połowie XX wieku. Niniejsza rozprawa poświęcona jest analizie trzech wymienionych dzieł, które składają się na korpus.

Praca posiada składa się zasadniczo z dwóch części: historycznej i leksykograficznej. Część pierwsza przedstawia dzieje dwujęzycznej leksykografii, mając za zadanie zapoznać czytelnika z autorami analizowanych słowników i kontekstem historycznym, w jakim one powstały. Z punktu widzenia „leksykultury” zrekonstruowany zostaje rozwój dwujęzycznej włosko-polskiej, polsko-włoskiej leksykografii, omówione zostają tu wszystkie dzieła słownikarskie i ich autorzy tego okresu. Druga część stanowi leksykograficzną analizę trzech najważniejszych słowników powstałych w opisywanym okresie historycznym.

Pierwsza część składa się z czterech rozdziałów. Pierwszy przedstawia historię wielojęzycznych glosariuszy, poprzedników słowników dwujęzycznych. Zostały uwzględnione glosariusze, w których znalazł się zarówno język polski, jak i włoski. Rozdział pierwszy ma charakter wstępu, którego zadaniem jest zapoznanie czytelnika z działalnością poprzedzającą powstanie właściwej dwujęzycznej leksykografii. Drugi rozdział to opis życia i dzieł Erazma Rykaczewskiego, autora pierwszego dwujęzycznego włosko-polskiego, polsko-włoskiego słownika. Celem tego fragmentu pracy jest zarysowanie kontekstu historycznego, w którym narodził się wskazany słownik, co jest niezbędne dla zrozumienia elementów leksykalno-

kulturowych w nim zawartych. Ponadto, przypomniane zostają tu dzieła literackie i lingwistyczne autora, które nie są bez znaczenia dla jego działalności słownikarskiej.

Trzeci rozdział poświęcony jest życiu i działalności lingwistyczno-literackiej Fortunata Gianniniego, pijara, który wyemigrował do Polski, wielkiego polonofila i autora trzeciego chronologicznie dwujęzycznego włosko-polskiego, polsko-włoskiego słownika. Rozdział o życiu i spuściźnie Gianniniego wprowadza kontekst historyczny, w którym powstał jego słownik (opracowany 57 lat po ukazaniu się pierwszego badanego słownika), zawiera również wiele cennych informacji dotyczących historii italianistyki na Uniwersytecie Jagiellońskim, w której Giannini odegrał niebagatelną rolę.

Czwarty rozdział poświęcony jest prezentacji wszystkich pozostałych słowników (i ich twórców), o których istnieniu wiadomo, powstałych w badanym okresie. Na początku przedstawiona zostaje biografia autora drugiego w porządku chronologicznym dwujęzycznego włosko-polskiego, polsko-włoskiego słownika – Ignacego Płaskowskiego, gdzie zawarte zostają znalezione fragmentaryczne informacje o jego życiu (mamy do dyspozycji tylko garść materiałów archiwalnych o tej postaci). Dalej znajduje się opis okresu drugiej wojny światowej we Włoszech, gdzie obecny był II Korpus Polski dowodzony przez generała Andersa. W tym miejscu zawarto informacje na temat wybranych słowników dwujęzycznych wydanych we Włoszech przez Polaków, a przeznaczonych bez wątpienia do użytku żołnierzy polskich walczących na froncie lub na jego tyłach. Dalej wspomniane zostają słowniki – albo raczej słowniczeki – zawarte w gramatykach z analizowanego okresu. Aby przedstawić kompletny obraz historyczno-kulturowy, wspomniane zostają tu także dzieła nieukończone – dotyczy to dwóch nigdy nieopracowanych słowników, o których dysponujemy pewnymi informacjami. Rozdział ten kończy część historyczną.

Dalej rozpoczyna się część druga poświęcona analizie leksykograficznej trzech najważniejszych słowników wyróżniających się w opisanym okresie (1856-1946). Piąty rozdział wprowadza główne elementy teorii leksykografii, posiłkując się już nawiązaniem do słowników korpusu. Następnie, w szóstym rozdziale, ma miejsce analiza makrostrukturalna. Trzy słowniki tworzące korpus zostają poddane dogłębnej analizie i porównane ze sobą pod wieloma aspektami, poczynawszy od rozmiarów po budowę, od liczby zawartych w nich haseł po motywację kierującą ich twórcami. Jednym z celów badania jest także próba zrozumienia, dla jakiego odbiorcy zostały opracowane i – co jeszcze bardziej istotne – z jakim typem słownika mamy do czynienia (słownikiem historycznym, encyklopedycznym, do redakcji

tekstów, do komunikacji lub innym). Siódmy rozdział zawiera analizę mikrostrukturalną. W tej bardzo obszernej części pracy analizie poddane zostaje wiele haseł – badacz nie ogranicza się do analizy mikrostrukturalnej rzeczowników, lecz stara się zaprezentować prawie wszystkie kategorie gramatyczne, by uzyskać kompletny obraz haseł słownikowych i ich właściwości. Rozdział ten składa się z dwóch części: pierwsza zawiera hasła włoskie, druga hasła polskie. Z uwagi na charakter niniejszej pracy, będącej rozprawą doktorską z filologii włoskiej, więcej uwagi poświęcono hasłom włoskim. Analiza ma charakter kontrastywny – zostają zestawione różnice pomiędzy trzema słownikami składającymi się na korpus, porównane ich mikrostruktury, przeanalizowane podobieństwa i różnice oraz obecność kwalifikatorów gramatycznych. W przypadku słownika Rykaczewskiego szczególnie wiele uwagi poświęcono poszukiwaniu źródeł, podczas gdy w przypadku pozostałych autorów podjęto próbę oceny, czy wzorowali się oni na swoim poprzedniku. W całej analizie leksykograficznej szczególne miejsce zarezerwowane jest aspektowi „leksykulturowemu”, który stanowi wątek przewodni niniejszej pracy.

W dalszej kolejności spisano wnioski, gdzie wyłożone zostały wyniki osiągnięte przez badacza.